

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.9.2>

УДК 351.824.11

А. Л. Помаза-Пономаренко,

д. держ. упр., старший дослідник, начальник наукового відділу з дослідження проблем державної безпеки, Науково-дослідний центр Національного

університету цивільного захисту України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5666-9350>

Д. В. Тарадуда,

к. техн. н., доцент, заступник начальника кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт,

Національний університет цивільного захисту України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9167-0058>

РОЗВИТОК ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СФЕРИ ЯК ІМПЕРАТИВУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

A. Pomaža-Ponomarenko,

Doctor of Sciences in Public Administration, Senior Researcher, Head of the Scientific Department for State Security Problems, Research Centre of the National University of Civil Protection of Ukraine

D. Taraduda,

PhD in Technical Science, Associate professor, Deputy Head of Department of Organization and Technical Support of Emergency Rescue Works, National University of Civil Protection of Ukraine

DEVELOPMENT OF THE ENERGY SPHERE AS AN IMPERATIVE OF ENERGY SECURITY AND THE NATIONAL ECONOMY

Проаналізовано проблеми, пов'язані з функціонуванням енергетичної сфери в різних країнах світу (України, Німеччини, Польщі, Болгарії, Румунії та ін.). Виявлено енергетичні загрози, наявні в цій сфері. Виявлено, що сьогодні забезпечення енергетичної безпеки України та інших країн світу є неможливим без забезпечення міжнародної енергетичної безпеки. Акцентовано, що енергетичні відносини між державами стали найважливішою частиною сучасних міжнародних відносин. З'явилася нова сфера міжнародного співробітництва – співробітництво у сфері забезпечення міжнародної енергетичної безпеки, яке зачіпає політичні, економічні, екологічні та соціальні інтереси кожної держави та всього міжнародного співтовариства. Наразі відбувається перехід від торговельно-фінансових енергетичних взаємин держав до співпраці, спрямованої на забезпечення міжнародної енергетичної безпеки. Така співпраця потребує нової міжнародно-правової бази, а також нових цільових міжнародних інститутів, які б здійснювали всю координацію робіт та контроль за забезпеченням міжнародної безпеки й енергетичної стабільності. Аргументовано, що всі країни у відносинах з міжнародним співтовариством повинні враховувати принципи збереження енергетичної стабільності та передбачуваності у сфері енергетичної безпеки. Обґрунтовано, що Україна повинна виступати з позицій незмінності курсу щодо участі спільно з іншими державами у розвитку та зміцненні міжнародних механізмів забезпечення глобальної енергетичної безпеки. Наполягається, що енергетична політика України має передбачати особливу енергетичну дипломатію, спрямовану на підвищення інтеграції енергетичних та господарських зв'язків насамперед із державами-членами ЄС і НАТО, а також на підтримку участі України на світовому енергетичному ринку та в системі світової енергетичної й екологічної безпеки з пріоритетною підтримкою вітчизняних господарюючих суб'єктів. У цьому контексті розроблено сформульовано концептуальне бачення шляхів забезпечення енергетичної безпеки та енергетичної стабільності в Україні.

The problems related to the functioning of the energy sector in different countries of the world (Ukraine, Germany, Poland, Bulgaria, Romania, etc.) were analyzed. The energy threats present in this area have been identified. It was found

that ensuring the energy security of Ukraine and other countries of the world today is impossible without ensuring international energy security. It is emphasized that energy relations between states have become the most important part of modern international relations. A new field of international cooperation has appeared - cooperation in the field of ensuring international energy security, which affects the political, economic, ecological and social interests of each state and the entire international community. Currently, there is a transition from trade and financial energy relations of states to cooperation aimed at ensuring international energy security. Such cooperation requires a new international legal framework, as well as new targeted international institutes that would carry out all coordination of work and control to ensure international security and energy stability. It is argued that all countries in their relations with the international community should take into account the principles of maintaining energy stability and predictability in the field of energy security. It is justified that Ukraine should act from the position of unchanged course regarding participation together with other states in the development and strengthening of international mechanisms for ensuring global energy security. It is insisted that the energy policy of Ukraine should provide for a special energy diplomacy aimed at increasing the integration of energy and economic relations, primarily with EU and NATO member states, as well as at supporting Ukraine's participation in the world energy market and in the system of global energy and environmental security with priority support for domestic business entities. In this context, a conceptual vision of ways to ensure energy security and energy stability in Ukraine was developed and formulated.

Ключові слова: *публічне управління, державне регулювання, міжнародна енергетична політика, національна безпека, енергетична безпека, соціальна безпека, національна економіка, енергетична війна, енергетична стабільність, критична інфраструктура, об'єкти підвищеної небезпеки, енергетичні загрози, кібератаки, стратегія, концепція.*

Key words: *public administration, state regulation, international energy policy, national security, energy security, social security, national economy, energy warfare, energy stability, critical infrastructure, high-risk facilities, energy threats, cyber attacks, strategy, concept.*

Постановка проблеми. Сьогодні реалізація національних інтересів України є ускладненою, зокрема, у площині вирішення проблем енергетичної безпеки. Вона є одним із базових елементів національної безпеки. Зрозуміло, що досягаючи високого рівня енергетичної безпеки й енергетичної стабільності, будь-яка держава може забезпечити свої національні інтереси та свій сталий розвиток, що охоплює економічну, соціальну й екологічну сфери. Відтак, завданнями України на найближчу перспективу є підтримка системи безпеки, захист територіальної цілісності та, що головне, створення належних умов для забезпечення соціальної безпеки зсередини країни. Цього можливо досягти, у т.ч. за умови результативної реалізації державної політики в енергетичній сфері. Усе це визначає актуальність обраної проблематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості формування та реалізації механізмів публічного управління у сфері енергетичної безпеки є предметом дослідження закордонних і вітчизняних учених, зокрема, Л. Антонової, В. Бутримас, А. Гогореліані, А. Граніцас, І. Драгана, А.К. Дюпої, В. Євдокімова, С. Калояннідіса, Е.Дж. Кіршнера, О. Крюкова, С. Лінгаас, С. Майстра, Д. Нуссбаум, Дж. Слоуїк, О. Стоян, Є. Шульги, А. Хіггінса та ін. [7; 8; 9; 12; 15]. У той же час, вплив різних зовнішніх факторів останніми роками дає підстави наполягати на важливості дослідження тенденцій щодо розвитку енергетичної сфери як в умовах мирного часу, так і в умовах невизначеності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження тенденцій розвитку енергетичної сфери як імператива енергетичної безпеки та національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Розвиток світу йде шляхом глобалізації всіх сфер міжнародного життя, у тому числі енергетичної сфери. У той самий час між державами загострюються протиріччя, пов'язані з нерівномірністю їхнього розвитку внаслідок глобалізаційних процесів загалом і посиленням повномасштабної агресії РФ проти України. Принцип «метелика» передбачає,

що одне явище або процес можуть зумовити появу інших явищ і процесів, у т.ч. на протилежному боці земної кулі. Так відбувається із неоголошеною війною рф, що негативно впливає не тільки на стан функціонування України, а й позначається на інших країнах. В одних рф провокує появу суспільно-політичних, військових та інших конфліктів, як-то Грузія, Вірменія, Азербайджан, Іран та ін., а в інших – дестабілізує соціально-економічний розвиток, що позначається на рівні добробуту громадян, їхньому соціальному сприйнятті зовнішніх і внутрішніх факторів [6]. За відченням міжнародних експертів дослідницької організації International Crisis Group (далі – ICG), повномасштабна війна в Україні має бути поставлена на перше місце серед збройних військових конфліктів. Власне, таке ранжування й зробили експерти ICG у 2023 році. Експерти зазначають, що неоголошена війна рф проти України вплинула й на глобальну обстановку у світі. Це певною мірою посилило рішучість інституцій ЄС і НАТО, змістивши баланс сил на користь України у Північній і Центрально-Східній Європі. За даними експертів ICG, кількість загиблих унаслідок бойових дій на території України перевищує вже 200 тисяч осіб [6]. Війна в Україні особливо гостро вплинула на кризу у Південному Кавказі. Відтак, ICG поставила конфлікт між вірменами й азербайджанцями у Нагірному Карабаху на друге місце. Конфлікт триває більше 6 років, і вже рік триває його нова фаза. На сьогодні втрати сторін зазначеного конфлікту перевищують 32 тисячі осіб [там само].

Через неоголошену війну рф проти України вплив на власну енергетичну сферу відчують й інші країни, зокрема, Німеччина, Угорщина та ін. Варто підкреслити, що ці та інші країни Європи й до цього часу відчували негативний вплив рф на систему енергетичної безпеки. Енергетичний сектор є однією з важливих цілей функціонування будь-якої держави та міжнародних об'єднань. Вони змушені швидко адаптуватись до умов зростаючої гібридної війни. Власне кажучи, протягом останніх 10 років гібридні загрози різко зросли у всьому світі: від кібератак до дезінформаційних кампаній та потайних військових операцій [1; 13]. Загрози

виникають усе частіше, набуваючи більш комплексного, руйнівного та силового характеру. Наслідки гібридної боротьби важливі як для економіки, так і для державної політики, особливо стосовно енергетичного сектору.

Держава-агресор створила низку гібридних загроз проти енергетичних об'єктів, що є складниками критичної інфраструктури в Україні, а також інших країнах світу. Власне, РФ пустила в хід політичні й економічні важелі у поєднанні з дезінформаційними кампаніями проти Болгарії та Румунії, щоб підірвати зусилля щодо зниження залежності цих країн від російських джерел енергії [9]. Зрив поставок використовувався і раніше, зокрема щодо країн Балтії й України у 2009 році, і нещодавно – проти Болгарії. Держава-агресор також використала свою економічну міць у поєднанні з політичним впливом для просування свого енергетичного порядку денного в Угорщині, де зараз триває робота з розширення атомної електростанції Пакш за російською енергетичною технологією [11]. РФ використовує свої комерційні та політичні зв'язки також у Німеччині, щоб просувати спірний нафтопровід «Північний потік – 2» вартістю 12 млрд. євро, який вже майже було завершено. Крім того, російська група Berserk Bear АРТ підозрюється у скоєнні кібернападів у 2020 році на німецькі енергетичні компанії, і вона була причетна до попередніх кібернападів на німецькі об'єкти комунального господарства у 2018 році [12].

У низці інших країн НАТО, зокрема Великій Британії, Польщі, Туреччині та США, було виявлено кібернапади на енергетичні об'єкти, скоєні за підтримки РФ. У деяких випадках ці кібернетичні кампанії велися паралельно з іншими гібридними загрозами щодо енергетичних об'єктів (наприклад, надання шкідливого впливу та скорочення постачання природного газу). Якщо скласти все це разом, то стає очевидним, що в останні десять років РФ веде регулярну гібридну кампанію, спрямовану на підірив енергетичної безпеки різних країн світу, причому зі зростаючою силою.

За межами євроатлантичного регіону Іран і, як підозрюють, інші

держави ведуть наразі комплексну гібридну кампанію проти енергетичних об'єктів Саудівської Аравії. На прикладі цієї кампанії можна, ймовірно, скласти уявлення про майбутнє гібридної боротьби, зокрема у сфері енергетичної безпеки. З допомогою латентних і відкритих військових операцій, і використовуючи підставні сили Іран неодноразово порушував функціонування саудівської енергетичної інфраструктури та завдав по ній ударів.

Можлива змова вороже настроєних сил у іранській кампанії проти Саудівської Аравії, що триває, викликає особливе занепокоєння і може спричинити наслідки для країн НАТО. Зокрема, У результаті кібератаки на комплекс Petro Rabigh у 2017 році довелося зупинити об'єкт і провести ретельне очищення, що було пов'язано з великими матеріальними витратами, більше того, мало не стався неконтрольований витік газу та вибух. Незважаючи на початкові припущення про те, що відповідальність за застосування небезпечного шкідливого програмного забезпечення Triton, використаного при нападі, належить лише Ірану. США дійшли висновку про те, що це програмне забезпечення було розроблене РФ, і наклали санкції на науково-дослідну установу, пов'язану з його розробкою. Це шкідливе програмне забезпечення було також задіяне під час нападів на енергетичні компанії в США [16].

До інших заходів, застосованих по відношенню до РФ, як підозрюється, під час іранської кампанії, відносяться два удари із застосуванням БПЛА хуситами-союзниками Ірану по саудівських нафтопереробних заводах, напади в Перській затоці на два нафтові танкери, зареєстровані в Саудівській Аравії, і скоєні нещодавно напади на два іноземних танкери в саудівських портах у Червоному морі. Зокрема, внаслідок удару із застосуванням БПЛА по НПЗ «Сауді Арамко» в Абкаїці наприкінці 2019 року, відповідальність за який взяли на себе сили хуситів, у Ірану з'явилася можливість заперечувати свою причетність, і водночас це допомогло виявити слабкість протиповітряної оборони Саудівської Аравії.

Керівники країн НАТО наголошують на важливості енергетичної безпеки, на їх погляд, стабільне та надійне енергопостачання, диверсифікація шляхів імпорту, постачальників та енергоресурсів, а також взаємопов'язаність енергомереж мають ключове значення та підвищують стійкість перед політичним й економічним тиском. Хоча за ці питання відповідає насамперед державна влада, події в енергетичній сфері можуть мати значні політичні наслідки та наслідки для безпеки країн НАТО, а також торкнутися партнерів Альянсу [7].

Таким чином, можемо відзначити, що критично важливі об'єкти енергетичної інфраструктури – це потенційні цілі, що можуть надати противнику привабливі переваги, а саме:

- 1) зрив енергопостачання;
- 2) порушення роботи громадянської інфраструктури, від якої залежать збройні сили, що може також підірвати соціальну згуртованість;
- 3) демонстрація руйнівних можливостей з метою залякування тощо.

Саме на ці вектори звернута увага держави-агресора, що не тільки руйнує енергетичну інфраструктуру України, а й прагне дестабілізувати соціально-економічну ситуацію на її теренах, посиливши негативні настрої серед населення, його апатію, невдоволення, хаос, кризу та ін. З огляду на це вважаємо, що Україні та її державним органам слід комплексно підходити до формування та реалізації державної політики, ураховуючи вищевказані латентні настрої рф.

Цінності та моделі розвитку енергетичної сфери безпосередньо пов'язані з питаннями безпеки, стаючи предметом глобальної конкуренції. Загострюються проблеми енергопостачання та боротьба за енергетичні ресурси. Для України це означає баланс між протистоянням і забезпеченням належних умов соціально-економічного розвитку, а для інших країн – те, що все частіше доводиться стикатися з рецидивами політики стримування й адаптування.

В умовах зміцнення нових центрів економічного зростання та їхнього

політичного впливу у світі складається якісно нова геополітична ситуація. Формується тенденція до пошуку вирішення наявних проблем і врегулювання кризових ситуацій як на глобальному, так і на регіональному рівнях. Водночас неспроможність глобальної та регіональної архітектури, орієнтованої, особливо в Євро-Атлантичному регіоні, на Організацію Північноатлантичного договору (НАТО), а також недосконалість правових інструментів та механізмів може створити загрозу забезпеченню міжнародної безпеки, у тому числі енергетичної безпеки як її складової частини.

Наразі світове співтовариство входить у «простір» енергетичних конфліктів, що характеризується нестачею енергетичних ресурсів. Зазначимо, що ще на початку XIX ст. англійський економіст Томас Мальтус зробив сумний прогноз у тому, що ресурсів усім не вистачить. Поділ на багатих і бідних у країнах на початку XXI ст. стає ще більш різючим. З'явилася концепція «золотого мільярда», за якою ресурсів на планеті вистачить для комфортного існування одного мільярда людей. Реальність же є такою, що згодом ресурсний «голод» ставатиме гострішим. Тому найбільш економічно розвинені держави шукатимуть вихід із ситуації за допомогою забезпечення гарантованого доступу до ресурсів, зосереджених на території інших країн. Як результат, забезпечення енергетичної безпеки міцно увійшло до пріоритетних завдань національної безпеки.

Увага до країн і регіонів, які мають перспективні запаси нафти і особливо газу, різко зростає. Це насамперед Україна, а також країни Перської затоки, Африки та Центральної Азії. Виходячи з цього роль України, в енергетичній сфері, як країни, на території якої знаходяться суттєві запаси вуглеводнів, різко зростає. На додачу в Україні зручне географічне розташування (транзитне), яким вона активно користувалась до повномасштабної агресії РФ.

Відомий французький політолог Ж. Тіріар зазначив, що можна об'єднати 800 мільйонів чоловік (хоча б для того, щоб врівноважити 1200 мільйонів китайців) і знайти в надрах Землі все необхідне для задоволення

потреб. Учений З. Бжезинський, колишній помічник президента США з національної безпеки, також висловив цікаву позицію у своїй книзі «Геостратегія для Європи», що історичне завдання держав має полягати в тому, щоб модернізуватися, а не в тому, щоб робити марні зусилля у спробах забезпечити собі статус світової держави [1].

Боротьба за енергоресурси може спричинити енергетичний конфлікт, який підвищує ризик збройного протистояння між державами. Сьогодні світова спільнота приходить до розуміння необхідності забезпечення енергетичної стабільності, яка є основою міжнародної безпеки.

Збільшення кількості числа енергозалежних країн, вичерпність існуючих природних енергоресурсів, недоступність певних країн до енергоресурсів, використання їх у політичних цілях тощо, це все вже сьогодні спричиняє низку негативних наслідків, які в сучасних умовах досить конфліктної міжнародної обстановки можуть становити серйозну небезпеку сталому розвитку. Перед світовою спільнотою постало складне завдання: пошуку нових шляхів забезпечення енергетичної безпеки й енергетичної стабільності в умовах глобалізації та ведення гібридних війн, а також швидкозмінної геополітичної обстановки та становлення багатопольярного світу. Цей шлях повинен пролягати насамперед у політичній площині вирішення цього завдання та забезпечити консолідацію зусиль різних країн щодо побудови стабільного енергетичного світу. На початку XXI ст. виникла невідповідність між системою енергетичної безпеки світової спільноти, що склалася, і реаліями сучасної обстановки (що характеризуються становленням багатополісного світу та порушенням стратегічної стабільності за рахунок загострення боротьби за енергоресурси).

Таким чином, актуальність теми дослідження визначається таким:

1. Зміною геополітичної та міжнародної обстановки на початку XXI ст., появою загроз енергетичній безпеці й енергетичній стабільності.

2. Залежністю енергетичної безпеки й енергетичної стабільності від енергетичних відносин між державами, загостренням боротьби за

невідновлювані енергоресурси (нафта, газ).

3. Великою ймовірністю виникнення енергетичних конфліктів, у яких можливе здійснення збройного насильства.

4. Необхідність створення глобальної енергетичної системи, що забезпечує справедливий доступ усіх країн до енергоресурсів.

5. Необхідністю розробки нових напрямів розвитку енергетичної сфери, створення ефективних механізмів забезпечення міжнародної енергетичної безпеки, створення та розвитку енергетичного міжнародного права.

6. Енергетична безпека є найважливішим фактором забезпечення національної безпеки, що охоплює не лише гарантії суверенітету, цілісності, захисту населення, а й забезпечення сприятливого природного середовища, доступності ресурсів, захист від стихійних лих та підтримання матеріального благополуччя.

Слід підкреслити, що боротьба за енергетичні ресурси зумовлює появу поняття «енергетична війна». Наслідки такої «війни» можуть за масштабами дорівнювати наслідки звичайної війни. Складності ситуації для України додає те, що вона змушена протистояти також і збройній агресії РФ. Вона, у свою чергу, прагне й окупації території України, й захоплення її ринків та активів без збройного вторгнення. Унаслідок енергетичної та гібридної війни економічному потенціалу України як жертви може бути завдано відчутної шкоди та зумовлено системні кризові явища, здатні загальмувати чи відкинути нашу країну в економічному розвитку, а також різко зменшити можливості оборони в умовах збройної агресії. Відтак, перед нашою державою стоїть завдання вести війну в декількох напрямках одразу, а саме: контроль і недопущення конкурентів до родовищ вуглеводнів; ведення інформаційної боротьби проти РФ задля досягнення цілей вітчизняної енергетичної політики; можливе застосування військової сили для вирішення енергетичних конфліктів тощо.

Світовій спільноті необхідно звернути увагу на енергетичний тероризм

рф, який може призвести до вибуху глобальної енергетичної безпеки, а також до великих екологічних катастроф. Основними ознаками енергетичного тероризму є такі: застосування насильства та залякування щодо суб'єктів енергетичних відносин; спрямованість на вирішення енергетичних проблем та досягнення цілей у боротьбі за енергоресурси; суспільна небезпека, пов'язана з порушенням енергетичної стабільності, та створенням безпосередньої загрози життю людей через можливість екологічних катастроф; «реклама» у ЗМІ руйнівних наслідків терористичних актів, пов'язаних з енергетичними об'єктами й енергетичними процесами; опосередкований спосіб досягнення запланованого кінцевого політичного результату через вплив на енергетичні об'єкти й енергетичні процеси.

Сучасні енергетичні загрози неможливо нейтралізувати зусиллями однієї держави чи групи держав. Виникає потреба консолідації зусиль країн світової спільноти на вирішенні спільного завдання – забезпечення енергетичної безпеки й енергетичної стабільності. Це завдання доцільно вирішувати за трьома основними напрямками.

Перший напрямок пов'язаний із розробкою концепцій (стратегій) забезпечення міжнародної енергетичної безпеки.

Другий напрямок передбачає пошук механізмів реалізації концептуальних положень у міжнародній практиці.

Третій напрямок включає розробку соціально-політичних ініціатив в енергетичній сфері.

Сьогодні необхідне формування міжнародної енергетичної політики. Основна функція міжнародної енергетичної політики полягає в координації діяльності держав щодо забезпечення безпеки енергетичної безпеки й енергетичної стабільності. Уважаємо, що в перспективі міжнародна енергетична політика може включати три основні розділи: декларативна міжнародна енергетична політика; договірна міжнародна енергетична політика; політична діяльність світової спільноти щодо реалізації результатів декларативної та договірної енергетичної політики.

На наше переконання, концептуальний підхід до забезпечення міжнародної енергетичної безпеки включає таке:

1) формування міжнародної понятійної бази в енергетичній сфері та загального категоріального апарату, що є першим кроком на шляху до забезпечення безпеки енергетичного світу;

2) створення на міжнародному рівні єдиного для всіх країн оціночного методичного апарату в енергетичній сфері;

3) можливі такі концепції забезпечення енергетичної стабільності: концепція забезпечення енергетичної стабільності на основі енергетичного права; концепція забезпечення енергетичної стабільності на основі енергетичної доступності та справедливості, що є перспективною програмою зовнішньої політики України; концепція непророкуючих дій у енергетичній сфері. Остання концепція, разом з іншими концепціями, може сприяти значному зниженню небезпеки енергетичних конфліктів. Тому у національних інтересах України проводити зовнішньополітичну діяльність із реалізації цієї концепції;

4) концепція контролю за енергетичними процесами: концепція періодичних, вибіркових перевірок і створення постійних (за потреби) комісій на місцях є дієвим механізмом контролю за енергетичними процесами у тій чи іншій країні (у регіоні), а також концепція створення міжнародної системи моніторингу енергетичних небезпек і загроз;

5) концепція підвищення транспарентності в енергетичній сфері;

6) концепція відмови держав від застосування «енергетичної зброї» (енергоресурсів) у соціально-політичних цілях.

Висновки. На підставі проведеного аналізу теоретичних і практичних аспектів щодо особливостей розвитку енергетичної сфери як імперативу енергетичної та національної безпеки можемо зробити такі висновки:

1. Національна енергетична безпека України – це один з основних складників національної безпеки, від якої в тій чи іншій мірі залежать всі інші елементи системи безпеки (наприклад, політична, економічна та

військова безпеки). Загалом сталий розвиток України у XXI столітті вимагає відповідно забезпечення національних інтересів нашої країни в умовах невизначеності.

2. На початку XXI ст. остаточно сформувалося нове соціально-політичне явище – енергетичний світ, який значною мірою став визначати характер світових процесів, що охоплюють енергетичну безпеку й енергетичну стабільність. У сучасному світі всі держави охоплені між собою енергетичними залежностями (відносинами), тому ескалація енергетичного протистояння набуває, як правило, багатостороннього характеру. Прикладом цього є ситуація з енергетичною безпекою в різних країнах світу, на яку значною мірою впливає неоголошена війна РФ проти України.

3. Сьогодні забезпечення енергетичної безпеки України є неможливим без забезпечення міжнародної енергетичної безпеки. Енергетичні відносини між державами стали найважливішою частиною сучасних міжнародних відносин. З'явилася нова сфера міжнародного співробітництва – співробітництво у сфері забезпечення міжнародної енергетичної безпеки, яке зачіпає політичні, економічні, екологічні та соціальні інтереси кожної держави та всього міжнародного співтовариства. Наразі відбувається перехід від торговельно-фінансових енергетичних взаємин держав до співпраці, спрямованої на забезпечення міжнародної енергетичної безпеки. Така співпраця потребує нової міжнародно-правової бази, а також нових цільових міжнародних інститутів, які б здійснювали всю координацію робіт та контроль за забезпеченням міжнародної безпеки й енергетичної стабільності.

4. Досягненню енергетичної безпеки сприяє активна зовнішня енергетична політика, зусилля якої зосереджені на пошуку згоди та енергетичних інтересів, що збігаються з іншими державами на основі системи двосторонніх і багатосторонніх взаємовигідних партнерських відносин. Україна має сприяти залученню інших держав, зацікавлених у спільних діях із забезпечення міжнародної безпеки, у процес забезпечення

власної енергетичної стабільності. Усі країни у відносинах з міжнародним співтовариством повинні враховувати принципи збереження енергетичної стабільності та передбачуваності у сфері енергетичної безпеки.

5. Україна повинна виступати з позицій незмінності курсу на участь спільно з іншими державами у розвитку та зміцненні міжнародних механізмів забезпечення глобальної енергетичної безпеки, недопущення застосування необґрунтованої військової сили в порушення Статуту ООН у разі виникнення енергетичного конфлікту. Підтримці енергетичної стабільності та високого рівня енергетичної безпеки може сприяти дотримання норм міжнародного права з метою вирішення завдань боротьби з тероризмом та недопущення вирішення енергетичних конфліктів за допомогою військової сили.

6. З метою збереження енергетичної стабільності та рівноправного стратегічного партнерства Україні доцільно виконувати діючі договори та угоди в енергетичній галузі, брати участь у розробці й укладанні нових домовленостей, що відповідають її національним інтересам; забезпечити пошук і розробку нових родовищ нафти та газу, що дозволяють забезпечити енергетичну стабільність; сприяти зміцненню регіональної енергетичної стабільності шляхом участі у забезпечення регіональних енергетичних процесів; брати участь у заходах щодо ліквідації надзвичайних ситуацій, а також у наданні гуманітарної допомоги постраждалим. Енергетична політика України має передбачати особливу енергетичну дипломатію, спрямовану на підвищення інтеграції енергетичних та господарських зв'язків насамперед із державами-членами ЄС і НАТО, а також на підтримку участі України на світовому енергетичному ринку та в системі світової енергетичної й екологічної безпеки з пріоритетною підтримкою вітчизняних господарюючих суб'єктів.

7. Уважаємо, що як методологічна основа при вирішенні енергетичних проблем доцільно використовувати підходи концептуального моделювання у сфері енергетичної безпеки. Перевага концептуальних

моделей полягає в тому, що вони дають цілісне уявлення про об'єкт дослідження. На основі розробленої концептуальної моделі було сформульовано концептуальне бачення шляхів забезпечення енергетичної безпеки та енергетичної стабільності в Україні.

Література

1. Домбровська С.М., Помаза-Пономаренко А.Л., Крюков О.І., Порока С.Г. Інформаційні загрози та комунікативна інфраструктура в державному секторі : монографія. Харків: НУЦЗУ, 2024. 244 с.
2. Помаза-Пономаренко А.Л., Новіков В.О. Шляхи трансформації інституційних механізмів публічного управління в Україні: від інформаційних загроз до гібридних війн // Державне будівництво: електронний журнал. 2023. № 1 (33). URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/22921>. (дата звернення 24.08.2024).
3. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Закордонний досвід забезпечення соціальної безпеки шляхом стійкого функціонування об'єктів критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Наука і техніка сьогодні. 2024. № 4 (32). С. 371-384.
4. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Забезпечення стійкості системи державного регулювання об'єктів підвищеної небезпеки // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 4. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/3461>. (дата звернення 24.08.2024).
5. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Механізми забезпечення цивільної безпеки України: аспекти попередження НС на об'єктах військово-промислового комплексу // Публічне адміністрування та національна безпека. 2024. № 3 (44). URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732> (дата звернення 24.08.2024).
6. Топ збройних та політичних конфліктів у 2023 році: що про них відомо // Слово і діло. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2023/04/03/infografika/svit/top-zbrojnyx-ta-politychnyx-konfliktiv-2023-rocz-pro-nyx-vidomo>.

7. Dupuy A.C., Nussbaum D., Butrimas V., Granitsas A. Energy Security in the Age of Hybrid Warfare. January 13, 2021. URL: <https://www.nato.int/docu/review/ru/articles/2021/01/13/energeticheskaya-bezopasnost-v-epohu-gibridnoj-bor-by/index.html>. (дата звернення 24.08.2024).

8. Gogoreliani A. Energy efficiency and renewable energy solutions in NATO and PfP countries' military operations. September 10, 2021. URL: <https://www.enseccoe.org/publications/energy-efficiency-and-renewable-energy-solutions-in-nato-and-pfp-countries-military-operations/>. (дата звернення 24.08.2024).

9. Higgins A. Russian Money Suspected Behind Fracking Protests // The New York Times. November 30, 2014. URL: <https://www.nytimes.com/2014/12/01/world/russian-money-suspected-behind-fracking-protests.html>. (дата звернення 24.08.2024).

10. Energy Security in the Era of Hybrid Warfare // Empowering NATO's Technological Edge. 2020. URL: <https://www.sto.nato.int/Lists/STONewsArchive/displaynewsitem.aspx?ID=524>. (дата звернення 24.08.2024).

11. Illicit Influence – Part Two – The Energy Weapon // Alliance for Securing Democracy. 2019. URL: <https://securingdemocracy.gmfus.org/illicit-influence-part-two-energy-weapon/>. (дата звернення 24.08.2024).

12. Lyngaas S. German intelligence agencies warn of Russian hacking threats to critical infrastructure. May 26, 2020. URL: <https://cyberscoop.com/german-intelligence-memo-berserk-bear-critical-infrastructure/>. (дата звернення 24.08.2024).

13. NATO 2030: United for a new era. Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General. 2020. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf. (дата звернення 24.08.2024).

14. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1. Pp. 216–220.

15. Slowik J. CRASHOVERRIDE: Reassessing the 2016 Ukraine Electric Power Event as a Protection-Focused Attack. August 15, 2019. URL: <https://www.dragos.com/wp-content/uploads/CRASHOVERRIDE.pdf>. (дата звернення 24.08.2024).

16. Treasury Sanctions Russian Government Research Institution Connected to the Triton Malware // U.S. Department of the treasury. October 23, 2020. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1162>. (дата звернення 24.08.2024).

References

1. Dombrovska, S.M., Pomaza-Ponomarenko, A.L., Kryukov, O.I. and Poroka, S.G. (2024), *Informatsiyni zahrozy ta komunikatyvna infrastruktura v derzhavnomu sektori* [Information threats and communication infrastructure in the public sector], NUCZU, Kharkiv, Ukraine.

2. Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Novikov, V.O. (2023), “Ways of transformation of institutional mechanisms of public administration in Ukraine: from informational threats to hybrid wars”, *Derzhavne budivnytstvo*, [Online], vol. 1 (33), available at: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/22921> (Accessed 24 Aug 2024).

3. Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Taraduda, D.V. (2024), “Foreign experience of ensuring social security through the sustainable functioning of critical infrastructure objects and increased danger”, *Nauka i tekhnika s'ohodni*, vol. 4, pp. 371–384.

4. Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Taraduda, D.V. (2024), “Ensuring the stability of the system of state regulation of increased danger facilities and critical infrastructure facilities”, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta*

rozvytok, vol. 4. available at:
<https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/3461> (Accessed 24 Aug 2024).

5. Pomaza-Ponomarenko, A.L. and Taraduda, D.V. (2024), “Mechanisms for ensuring civil security of Ukraine: aspects of emergency prevention at the facilities of the military-industrial complex”, *Publichne administruvannya ta natsional'na bezpeka*, vol. 3 (44). available at: <https://www.inter-nauka.com/issues/administration2024/3/9732> (Accessed 24 Aug 2024).

6. Word and deed (2023), “Top armed and political conflicts in 2023: what is known about them”, available at: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/03/infografika/svit/top-zbrojnyx-ta-politychnyx-konfliktiv-2023-roczy-pro-nyx-vidomo> (Accessed 27 Aug 2024).

7. Dupuy, A.C., Nussbaum, D., Butrimas, V. and Granitsas A. (2021), “Energy Security in the Age of Hybrid Warfare”, available at: <https://www.nato.int/docu/review/ru/articles/2021/01/13/energeticheskaya-bezopasnost-v-epohu-gibridnoj-bor-by/index.html> (Accessed 24 Aug 2024).

8. Gogoreliani, A. (2021), “Energy efficiency and renewable energy solutions in NATO and PfP countries’ military operations”, available at: <https://www.enseccoe.org/publications/energy-efficiency-and-renewable-energy-solutions-in-nato-and-pfp-countries-military-operations/> (Accessed 24 Aug 2024).

9. Higgins, A. (2014), “Russian Money Suspected Behind Fracking Protests”, *The New York Times*, available at: <https://www.nytimes.com/2014/12/01/world/russian-money-suspected-behind-fracking-protests.html> (Accessed 24 Aug 2024).

10. The official site of NATO (2020), “Energy Security n the Era of Hybrid Warfare”, available at: <https://www.sto.nato.int/Lists/STONewsArchive/displaynewsitem.aspx?ID=524> (Accessed 24 Aug 2024).

11. Alliance for Securing Democracy (2019), “Illicit Influence – Part Two

– The Energy Weapon”, available at: <https://securingdemocracy.gmfus.org/illicit-influence-part-two-energy-weapon/> (Accessed 24 Aug 2024).

12. Lyngaas, S. (2020), “German intelligence agencies warn of Russian hacking threats to critical infrastructure”, available at: <https://cyberscoop.com/german-intelligence-memo-berserk-bear-critical-infrastructure/> (Accessed 24 Aug 2024).

13. The official site of NATO (2020), “NATO 2030: United for a new era. Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General”, available at: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf (Accessed 24 Aug 2024).

14. Pomaza-Ponomarenko, A., Taraduda, D., Leonenko, N., Poroka, S. and Sukhachov, M. (2024), “Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense”, *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, vol. 14, issue 1, pp. 216–220.

15. Slowik, J. (2019), “CRASHOVERRIDE: Reassessing the 2016 Ukraine Electric Power Event as a Protection-Focused Attack”, available at: <https://www.dragos.com/wp-content/uploads/CRASHOVERRIDE.pdf> (Accessed 24 Aug 2024).

16. The official site of U.S. Department of the treasury (2020), “Treasury Sanctions Russian Government Research Institution Connected to the Triton Malware”, available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1162> (Accessed 24 Aug 2024).

Стаття надійшла до редакції 27.08.2024 р.